

وزیر کشور:

ما در وزارت کشور معتقدیم که «امنیت پایدار»، مدل امنیت شرایط کنونی دنیاست؛ در واقع امنیت پایدار در گرو توسعه پایدار است؛ چون مردم محور توسعه و امنیت پایدار هستند و امنیت پایدار، بدون مردم معنی ندارد.

۱۶ خردادماه، روز جهانی محیط- زیست را گرامی می‌داریم.

سال ۱۳۹۵، سال اقتصاد مقاومتی: اقدام و عمل

جمهوری اسلامی ایران
وزارت کشور

همایش ملی الگوی توسعه پایدار
و متوازن منطقه‌ای

نشریه علمی - خبری دبیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای
سال سوم، شماره ۱۰، شماره مسلسل ۶۷ (یکشنبه ۱۶ خرداد ماه ۱۳۹۵)

توازن

۱۰

"بازارچه‌های مرزی، مکانیسمی امنیت‌بخش در فرآیند توسعه پایدار مناطق مرزی"

دکتر مسعود مطلبی (استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر)

اشاره

با توجه به اهمیت روزافزون مقوله "ابعاد امنیتی- سیاسی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای" پژوهش حاضر با عنوان "بازارچه‌های مرزی، مکانیسمی امنیت‌بخش در فرآیند توسعه پایدار مناطق مرزی" توسط دکتر مسعود مطلبی (استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر) به رشته تحریر درآمد. ایشان در این پژوهش ابتدا با بررسی وضعیت و نقش مرز در تحولات سیاسی- امنیتی در سطح جهانی و داخلی به طرح مساله پرداخته‌اند و سپس بنیان‌های نظری پیرامون موضوع (تعریف مرز، توسعه، توسعه پایدار، امنیت و امنیت پایدار مرزی) را مطرح نموده و به بررسی و واکاوی خصیصه‌های جمعیتی نواحی و مناطق مرزی؛ معضلات اقتصادی نواحی و مناطق مرزی؛ اشتغال و ارتقاء سطح زندگی مکانیسم برون‌رفت از بن‌بست؛ بازارچه‌های مرزی و پتانسیل‌های اقتصادی؛ و تاثیرات و کارکردهای توسعه‌های بازارچه‌های مرزی پرداخته‌اند.

مقدمه

امروزه از بنیادی‌ترین مسائل فراروی کشورهای در حال توسعه، دستیابی به توسعه پایدار، امنیت فراگیر و عدالت اجتماعی می‌باشد. با یک بررسی اجمالی می‌توان به جایگاه ضعیف مناطق مرزی و پیرامونی در مقایسه با مناطق مرکزی کشور در فرآیند توسعه ملی و منطقه‌ای پی برد. از دلایل این امر می‌توان به انزوای جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب‌های صنعتی - اقتصادی و توسعه‌نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی اشاره نمود. وجود این‌گونه مسائل در مناطق مرزی باعث شده تا کشورهای چون ایران در قالب بازارچه‌های مرزی که از شناخته شده‌ترین روش‌های توسعه اقتصادی نواحی مرزی و حاشیه‌ای به‌شمار می‌رود، قدم در راه مبارزه با مسائل متنوع ناشی از عقب‌افتادگی در نواحی مذکور بگذارند. نوشتار حاضر با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی و تکیه بر منابع اسنادی - کتابخانه‌ای و نیز فراتحلیل برخی آثار موجود تلاش دارد به بررسی و تبیین نقش بازارچه‌های مرزی در امنیت

و توسعه پایدار نواحی مرزی بپردازد. در این راستا فرض اصلی و بنیادی بر این نکته تاکید دارد که تاسیس بازارچه‌های مرزی پتانسیل بالایی در افزایش ضریب امنیتی و توسعه پایدار نواحی حاشیه‌ای ایران دارند.

نکات مورد بحث

الف. بنیان‌های نظری:

«توسعه، یعنی بهبود در وضعیت زندگی انسان‌ها در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، علمی و ...» که اگر فرآیند بهبود در زندگی انسان‌ها، بدون تخریب محیط زیست بوده و توأم با عدالت اجتماعی باشد و در نتیجه با کمترین نوسان ادامه یابد، به آن «توسعه پایدار» گفته می‌شود.

توسعه پایدار منطقه‌ای، بر مبنای تلفیق حرکت‌های توسعه از بالا و توسعه از پایین شکل می‌گیرد که در آن با اولویت‌دهی به نقش مردم و اجتماعات محلی و با استفاده از منابع داخلی منطقه، در جهت استفاده همه مردم از مزایای توسعه حرکت می‌شود. لذا در این دیدگاه عدم توازن اجتماعی - اقتصادی بین مناطق کشور قابل قبول نمی‌باشد. با عنایت به ویژگی‌های خاص مناطق مرزی، می‌توان آن را به عنوان یکی از مناطق قابل برنامه‌ریزی منطقه‌ای دانست. می‌توان خصوصیات و ویژگی‌های زیر را در توسعه مناطق مرزی استنتاج و ارائه نمود:

۱- **ابعاد توسعه مناطق مرزی** با ابعاد توسعه کشور در هم تنیده‌اند. به عبارت دیگر، توسعه مناطق مرزی با توسعه ملی از رابطه‌ای متقابل برخوردارند؛

۲- مناطق مرزی، محل تلاقی برنامه‌های توسعه داخل کشور با برنامه‌های توسعه کشورهای همسایه است. بدین جهت تاثیرات متقابل این برنامه‌ها بر یکدیگر، که می‌توان منفی (تهدید) و یا مثبت (فرصت) تلقی شوند، باید هم زمان مد نظر قرار گیرند.

۳- مناطق مرزی علاوه بر تاثیرپذیری از شرایط و ویژگی‌های مربوط به کل کشور، متأثر از مسائل و ویژگی‌های خاص مناطق مرزی است.

آیین‌نامه تشکیل بازارچه‌های مرزی را با هدف توسعه تجارت خارجی که بعدها تجارت چمدانی شهرت یافت و همچنین توسعه پایدار مناطق مرزی کشور تصویب کرد.

ب. وضعیت مرزها و نواحی مرزی در ایران (با تأکید بر بازارچه‌های

مرزی): ایران با داشتن بیش از ۸۷۰۰ کیلومتر مرز خشکی و آبی، با ۷ کشور عراق، آذربایجان، ارمنستان، ترکمنستان، پاکستان، افغانستان و ترکیه دارای مرز خشکی و با ۶ کشور روسیه و قزاقستان (در شمال)، کویت، قطر، امارات متحده عربی و بحرین (در جنوب) دارای مرز آبی است. ایران طولانی‌ترین مرز خود را با عراق و کوتاه‌ترین مرز را با کشور ارمنستان دارد. مرز ایران با عراق ۱۴۵۸ کیلومتر و مرز ایران با ارمنستان تنها ۳۵ کیلومتر است. همچنین طول مرز ایران با کشورهای افغانستان، پاکستان، ترکمنستان، آذربایجان و ترکیه نیز به ترتیب ۹۳۶، ۹۰۹، ۹۹۲، ۷۵۹ و ۴۹۹ کیلومتر است. از بین ۳۱ استان کشور، ۱۶ استان، استان‌های مرزی محسوب می‌شوند که براساس آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۰ بیش از ۴۵ درصد جمعیت کشور را در خود جای داده‌اند. یکی از اهداف تاسیس بازارچه‌های مرزی جلوگیری از رواج بازارهای غیر رسمی از جمله قاچاق کالا و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی می‌باشد ولیکن واقعیت نشان می‌دهد ورود کالای غیرقانونی از طریق معبرهای مختلف مرزی همچنان ادامه دارد.

جمع‌بندی

امروزه عدم کنترل و عملیات پنهان قاچاق کالا موجب شده است تا دولت‌ها در سالم‌سازی مناطق مرز نشین، به شیوه نوینی از همکاری‌های منطقه‌ای هدایت شوند. این گونه همکاری‌ها در قالب بازارچه‌های مرزی، از شناخته‌ترین روش‌های توسعه اقتصادی مناطق مرز نشین به شمار می‌رود که در نوع خود، تحولی بنیادی در تولید، اشتغال، تثبیت جمعیت مرز نشین، کاهش قاچاق، افزایش سطح درآمد و به تبع آن افزایش رفاه، شکوفایی و توسعه صنایع دستی و محلی، کاهش حجم قاچاق کالا، اهداف امنیتی، از جمله تامین امنیت اقتصادی، ایجاد امنیت سیاسی مرزهای زمینی، ایجاد امنیت اجتماعی و نهایتاً توسعه پایدار ناحیه‌ای که از جمله اهداف این بازارچه‌ها بوده، ایجاد می‌نماید.

خصوصیاتی مانند دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، تنوع قومیتی، مذاهب و خرده فرهنگ‌ها و کاهش میزان نظارت و کنترل دولت مرکزی بر آنها نیز در فرآیند توسعه مناطق مرزی تأثیر گذارند.

۴- رفع پدیده عدم تعادل منطقه‌ای و فضایی از طریق توزیع سلسله مراتبی توسعه، با محدودیت " مرکزیت " به جانب " پیرامون " یا مناطق مرزی میسر می‌شود و توسعه و آمایش مناطق مرزی مستلزم درک پیچیدگی‌های فضایی، کالبدی، تعادل منطقه‌ای و ابعاد متنوع دخیل در این مناطق می‌باشد. از سویی تأکید زیاد بر مقوله‌ی تمرکز در برنامه‌ریزی توسعه‌ای یا فضایی به عدم تعادل منطقه‌ای و فضایی، و در نتیجه پیدایش مناطق مرکزی و مناطق پیرامونی (که تا حدودی منطبق بر مناطق مرزی است)، منجر می‌شود.

۵- با توجه به مناطق انسانی، طبیعی و شرایط جغرافیایی و سیاسی مناطق مرزی در فرآیند توسعه ملی، می‌توان از طریق طرح سیستمی هماهنگ، برنامه‌ریزی مبتنی بر منابع محلی را در اولویت قرار داد. نتیجه اینکه در رابطه با توسعه مناطق مرزی، مسایل متعددی را باید در فرآیند طراحی و اجرای توسعه همه جانبه در نظر گرفت.

بازارچه مرزی، محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا قرار دارند و اهالی دو طرف می‌تواند کالا و محصولات مورد نیاز خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات در این بازارچه‌ها عرضه نماید. کمترین اثر وجود بازارچه مرزی، بالا بردن درصد ماندگاری مرز نشینان در مناطق مرزی و افزایش ضریب امنیتی برای کشورها می‌باشد. ضمن آنکه از نظر اقتصادی نیز مؤثر بوده و موجب ایجاد اشتغال و افزایش و بهبود محصولات تولیدی در مناطق مرزی خواهد شد. بازارچه‌های مرزی بخشی از بازرگانی خارجی کشور می‌باشد که برای مبادلات مرزی مردم منطقه مرز نشین در نظر گرفته شده است. تاریخچه ایجاد بازارچه‌های مرزی برای نخستین بار به دولت سازندگی و در سال ۱۳۷۱ بازمی‌گردد، آن‌چنان‌که هیئت وزیران در جلسه خود در تاریخ ۱۱ مرداد ۱۳۷۱ بنا به پیشنهاد وزارتخانه‌های کشور و امور اقتصادی و دارایی وقت و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی،

ان شاءالله در شماره آینده می‌خوانیم:

"امنیت و توسعه متوازن و پایدار منطقه‌ای در ایران"
دکتر سید احمد موتقی (دانشیار دانشگاه تهران)

نشریه علمی - خبری «توازن»
مرکز مطالعات راهبردی و آموزش وزارت کشور
دبیرخانه دائمی همایش
الگوی توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای
مدیر مسئول: ابودر کوثری
سر دبیر و مدیر اجرایی: ابراهیم خلیفه

توجه

نشریه علمی - خبری «توازن» به صورت هفتگی توسط دبیرخانه دائمی همایش منتشر می‌شود. منتظر دریافت اخبار شما جهت درج در این نشریه هستیم.

www.Sbrd.ir
۰۲۱-۸۴۸۶۴۱۰۶